

Başlıca ödülleri:

Sertel Demokrasi Ödülü (1998), Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü (2003), Lions Kulüpleri Federasyonu Atatürk Barış Ödülü (2004), Osmangazi Üniversitesi Onursal Doktora Ödülü (2005), Orhan Kemal Roman Armağanı (2007), Uluslararası İletişim Araştırmaları Birliği 50. Yıl Ödülü (Paris, Unesco, 2007), Aydınlanma Onur Ödülü (2012-Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği), Lubumbashi İletişim Fakültesi Onursal Doktora Unvanı (2013), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kültür Hizmeti Onur Ödülü (2014), Galatasaraylılar Derneği Onur Ödülü (2014), Aydın Üniversitesi Afrika Dostları Ödülü (2016), Şişli Belediyesi Kitap Haftası Ödülü (2017), Ömür Boyu Basın Başarı Ödülü (Büyükçekmece Belediyesi, 2017) Aydınlanma Ödülü (Beşiktaş Atatürkçü Düşünce Derneği, 2017).

HIFZI TOPUZ

Meyyale'nin Ardından
Nevbahar
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e
Bir Aile Öyküsü

Remzi Kitabevi

NEVBAHAR / Hıfzı Topuz

© Remzi Kitabevi, 2017

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Eylül Duru
Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1844-9

BİRİNCİ BASIM: Şubat 2018

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul
Tel (212) 629 4783

I

Hasan Hilmi Paşa'nın İkinci Evliliği

Osmanlı döneminin ünlü devlet adamlarından Hasan Hilmi Paşa, 1897 yılında Sivas valiliğine atanmıştı. Paşa oraya giderken yirmi beş yıllık eşi saraylı Meyyâle Hanım ve kızlarından hiçbirini yanına almadı. Zaten Meyyâle Hanım taşralarda dolaşmaktan usanmış ve Nişantaşı'nda kalmak istemişti.

Hasan Hilmi Paşa'nın Sivas'ta göreve başladıktan bir süre sonra genç bir kızla evlendiği duyuldu. Meyyâle Hanım, bunu duyduğu zaman sonsuz kedere boğuldu. Yaşı elliye gelmiş olan yirmi beş yıllık eşi nasıl olur da genç bir kız alırdı! Meyyâle Hanım'ın dört kızı vardı, dördü de Paşa'nın yeni eşinden büyüktü.

Meyyâle Hanım onunla birlikte Sivas'a gitmemekle acaba kötü mü etmişti? Ondan önce İçel'de, Yozgat'ta, Canik'te, Kütahya'da, Elazığ'da, Konya'da ve Hicaz'da onun mutasarrıflık ve valilik dönemlerinde hep yanında olmuştu. Ama artık bıkmıştı bu taşradaki görevlerden... Yaşı da öyle genç sayılmazdı. Bu yüzden Sivas'a gitmek istememişti. Nişantaşı'nda biraz başını dinleyecekti ama ne mümkün?... Paşa'nın gizlice evlendiğini duyunca çılına dönmüştü.

Hasan Hilmi Paşa İstanbul'da Şûrayıdevlet üyesiyken Sivas'a atanmış, Meyyâle Hanım oraya gelmek istemeyince Paşa hiç dayatmamıştı. Ancak kısa sürede Sivas'ta sıkılmaya başladı.

Bir zamanlar Mabeyn'de birlikte çalıştığı Raif Bey de Rodos mutasarrıflığına atanmıştı. Paşa'yı, tatil günlerini geçirmek için oraya davet ediyordu. Valilik görevi o zamanlar sürgün

gibiydi. Valiler saraydan izin almadan İstanbul'a gelemezlerdi. Ama yurtiçinde dolaşmalarına pek engel yoktu.

6 — Paşa bu kez kararını verdi. Bir süreliğine Rodos'a gidecekti. Ama oraya gitmesi de kolay değildi. Rodos'a genelde İzmir'den vapurla geçilirdi. Hasan Hilmi Paşa'nın İzmir'e kadar gitmesi söz konusu olmayacağına göre başka bir yol bulması gerekiyordu. Arabasını hazırlattı, Dilaver Ağa'yı yanına aldı, arabacı Salih Ağa da faytonun başına geçti, yola koyuldular. Kayseri, Nevşehir, Akşehir, Konya ve Muğla yoluyla Marmaris'e ulaştılar.

Raif Bey onu Marmaris'ten adaya aldırma için bir tekne yollayacaktı. Hasan Hilmi Paşa doğru kaymakamlığa giderek kendini tanıttı. Raif Bey'e oradan bir telgraf çekilerek geldiğini bildirdi. Hasan Hilmi Paşa, Dilaver Ağa'yı ve arabacı Salih Ağa'yı yanına alarak Raif Bey'in yolladığı tekneyle Rodos'a geçti. Arabayı Marmaris'te kaymakamlığa bıraktılar.

İki eski dost birbirlerine kavuşmaktan çok mutlu oldular. Raif Bey konuğunu konağında ağırladı. Ona ailesini tanıttı. Raif Bey'in büyük kızı Hayriye on yedi yaşlarında çok güzel bir kız olmuştu. Paşa gözlerini kızıdan ayıramıyordu. Kısa süre sonra Raif Bey'in eşi ve kızları salondan ayrıldılar. Paşa ile Raif Bey de sohbete daldılar. Yıllardır bir araya gelmemişlerdi. Hasan Hilmi Paşa,

“Rodos'u çok merak ederdim,” dedi. “Rahmetli Namık Kemal de burada, senin gibi mutasarrıf olarak bulunmuştu. Onun koltuğuna oturuyorsun. Ne mutlu sana!”

“Evet, çok doğru. Kemal Bey 1884'ten 1887'ye kadar burada üç yıl görevde kalmış ve buradan Sakız'a atanmış. Tam bir yıl sonra da orada vefat ettiğini hepimiz duyduk. Kemal Bey'in burada hizmetinde bulunmuş kimseler var, hepsi kendisini rahmetle anıyorlar. Ne yazık ki çok hastaymış, hem de çok içki içiyormuş, perişan haldeymiş.”

“Biliyorum, zavallı çok çekti. Yıllarca İstanbul'a dönemedi. Bir çeşit sürgün hayatı yaşadı. Çok acı!”

“Gençliğimizde hepimiz hayrandık kendisine...”

“Evet, az daha biz de mimleniyorduk. Namık Kemal hayranlığı yüzünden herkesin başına ne belalar geldi, bilirsin.”

“Bilmez olur muyum! Ödümüz patlardı hafiyelerden. Ben hâlâ çekinirim.”

“Aman aman, hafiyelerden söz etme! Yerin kulağı var.”

“Merak etme, burada hafije falan yok. Sana yarın Kemal Bey’in yaşadığı yerleri gezdireyim.”

“Çok sevindiririm.”

Ertesi gün Raif Bey, konuğunu eski Rodos kentinde ufak bir gezintiye çıkardı. Yolda Raif Bey’i görenler ellerini öpüyorlardı. Hasan Hilmi Paşa, arkadaşının burada çok sevildiğini anladı. Önce Kanuni Süleyman Camisi’ni ziyaret ettiler, sonra Murat Reis Türbesi’ni, Cem Sultan’ın hapsedildiği kaleyi, İbrahim Paşa Camisi’ni, Mustafa Paşa Hamamı’nı, Mandraki Limanı’nı, Fethi Paşa Kütüphanesi’ni ve adanın bütün ilginç yerlerini...

Raif Bey bir yandan da bu yerler hakkında bilgi veriyordu. Kanuni Süleyman 1522’de yüz elli bin askerle kaleyi kuşatmış, ama ordu elli bin şehit vermişti. Şövalyeler ancak yüz kırk beş gün dayanabilmiş, sonunda Malta’ya sığınmak şartıyla teslim olmuşlardı.

Gezdikleri her yerin ilginç bir hikâyesi vardı. Hasan Hilmi Paşa, Şövalyeler Sokağı’ndaki eski taş duvarları ve Mandraki Limanı’nın kıyısındaki eski kuleleri, Rodos Kalesi’ni, Hipokrat Meydanı’nı, Şövalyeler Hastanesi’ni gezerken oralara hayran kaldı.

Akşama doğru konağa döndüler. Hep birlikte sofraya oturdular. Paşa’nın gözleri yine Raif Bey’in büyük kızı Hayriye’ye takıldı.

“Raif,” dedi. “Bu senin büyük kız maşallah çok güzel olmuş. Allah bağışlasın.”

Hayriye kıpkırmızı olmuş, önüne bakıyordu.

Az sonra kızlar anneleriyle birlikte sofradan kalktılar, Paşa bu kez de,

“Raif, ben bu senin kızı çok sevdim,” dedi. “Maşallah çok tatlı olmuş. Ben bu kıza talibim. Hayriye’yi bana verir misin?”

“Aman Paşam, bu çok büyük bir iltifat ama senin evli ve dört kız babası olduğunu biliyorum. Meyyâle Sultan çıldırır bunu duyarsa!”

“Canım, benim evli olmamın ne önemi var! Dinimiz buna cevaz veriyor. Babam Su Nazırı Musa Paşa’nın dört karısı vardı. Onlardan on altı çocuğu oldu. Babamın eşleri arasında hiç kavga çıktığını duymadım. Güzel güzel geçindiler. Babamın öteki eşlerinden olan çocuklarıyla yani üvey kardeşlerimle biz çok iyi geçindik. Hiçbirini öz kardeşlerimden ayırmadım. Babam hepimize eşit davrandı. Birbirimizi hiç kırmadık. Doğru olan bu değil mi? Sen istersen, kızın da razı olursa kimsenin gözünün yaşına bakmam, kızını alırım!”

Raif Bey çok şaşırmişti. Hasan Hilmi Paşa’ya sevgisi ve saygısı sonsuzdu. Belki yirmi yıllık dostlukları vardı. Birbirlerini hiç kırmamışlardı. Raif Bey, Vezir Hasan Paşa gibi bir damadı olmaktan gurur duyacaktı.

“Hele bir Hayriye’ye danışalım, bakalım ister mi?” dedi.

“İstemezse ben kızını asla zorla almam. Kararı o versin. Onu mutlu etmek için yapamayacağım şey yoktur. Meyyâle zaten Sivas’a gelmek istemedi. Nişantaşı’ndaki konakta kalıyor. Otursun oturduğu yerde! Onun ruhu bile duymaz. Ben şımarık kadın dırıldırından bıktım. Gençliğimin hiç tadını çıkaramadım. O kendini hâlâ sultan sayıyor. İllallah Meyyâle Hanım’ın huysuzluklarından.”

Raif Bey,

“Haklısın, seni çok iyi anlıyorum,” dedi. “Hayriye’nin hiç huysuzluğu yoktur. Melek gibi bir kızdır. Seni da rahat ettirir. Bakalım kendisi ne diyecek? Aranızda en az otuz yaş fark var. Ama genç kızlar bu asırda pek sorun yapmıyorlar.”

“Tabii, yapmamaları doğru olur. Biz onlara büyük bir şefkatle davranırız. Üzerimizde yılların tecrübesi var. Annesi ne der acaba?”

“Ne diyecek, o da benim gibi davranır. Hele bir kızımızı dinleyelim bakalım.”

“Evet, inşallah beni kırmaz.”

Raif Bey o akşam konuyu önce eşine açtı. Kadının hayretten ağzı açık kaldı.

“Aaa! Raif Bey çok şaşırdım vallahi!” dedi. “Paşa’dan hiç bunu beklemezdim. İnanın donakaldım. Paşa demek ki damadımız olacak, ben de vezir kayınvalidesi olacağım! Hiç aklıma gelmezdi! İnşallah olur! Ama karar Hayriye’nin... Biz kızımızı asla zorlamayalım.”

“Elbette, ben de öyle düşünüyorum! Önce sen onunla bir konuş bakalım, ne diyecek.”

Hayriye, Hasan Hilmi Paşa’yı topu topu iki kez görmüş ve çok beğenmişti. Paşa onu adeta büyülemişti. Yakışıklı bir adamdı. Ellisine yaklaşmıştı ama yaşını hiç göstermiyordu. Otuzkırk yaşlarında gibi duruyordu. Yüzünde gülümseme hiç eksik olmuyordu. Uzun boylu sayılırdı, saçları hiç dökülmemişti, kır sakalı da ne uzun, ne kısa, tam olması gerektiği gibiydi. Konuşması güven vericiydi. Her konuda geniş bilgi sahibi olduğu anlaşılıyordu. Daha ne olsun! Zarif, olgun, nazik bir İstanbul efendisi, ona hangi kız tutulmaz?...

Hayriye onu tanıır tanımaz içinden “Aaa, keşke böyle bir kocam olsa!” demişti zaten.

Annesi bu evlenme konusunu açınca çok sevindi. Ama tepki vermemeye çalıştı. Önüne baktı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Bir süre tek kelime söyleyemedi.

Annesi,

“Hayriye cevap ver, yoksa hoşlanmadın mı?” diye sorunca kızcağız,

“Anneciğim, ben bir şey söyleyemem, kararı siz verirsiniz,”

dedi. “Siz nasıl uygun görüyorsanız öyle olsun. Ben sizin rızanıza uyarım. Babam ne düşünüyor acaba?”

“Baban da benim gibi düşünüyor. Biz bu teklife münasip diye bakıyoruz.”

“Ben sizin emrinizden çıkmam, size itaat borçluyum.”

“Bu kararı hemen babana söyleyeyim. O da çok sevinecek. Aferin Hayriye, bizi kırmadın.”

Ertesi sabah Hasan Paşa büyük bir heyecanla kahvaltıya indi. Raif Bey onu sabırsızlıkla bekliyordu zaten...

“Ne oldu Raif?” diye sordu. “Konuştunuz mu Hayriye’yle?”

“Evet Paşam, kızım çok sevindi. Siz nasıl uygun buluyorsanız öyle olsun diyor.”

Hasan Hilmi Paşa’nın sevinçten ağzı kulaklarına vardı.

“Aferin kıza!” dedi. “Benim kötü niyetli olmadığımı anladı. Akıllı kızmış! Ben de çok sevindim.”

Bir dakikalık sessizlikten sonra Paşa konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Raif, öyleyse burada hemen bir nikâh kıyarız. Bir de onun şanına layık bir düğün yaparız. Sonra ben kızınızı alırsın, Sivas’a götürürüm. Orada dostlar arasında ufak bir tören düzenleriz, bunu İstanbul’da kimse duymaz.”

“Çok uygun olur. Hemen Hayriye’ye müjde verelim.”

Hayriye babasının bu haberini sevinçle karşıladı.

“Tamam öyleyse,” dedi. “Hemen çeyizimi hazırlayayım.”

Her şey hazırdı zaten. Hasan Hilmi Paşa Rodos çarşısındaki mücevhercilerden genç eşine çok değerli tektaş bir yüzük aldı. Bir telaş, bir kıyamet...

Yaklaşık bir hafta on gün içinde bütün hazırlıklar tamamlanacak ve mutasarrıfın şanına yakışır bir düğün düzenlenecekti. Hayriye’nin çeyizi hazırdı ama yine de bazı eksikler vardı. Aile seferber oldu, onları tamamladılar.

Bunun yanı sıra hemen bir gelinlik diktirildi, bir taç yaptırıldı, davetliler listesi yazıldı. Elbette adanın bütün önemli

kişilerinin düğüne çağırılması gerekiyordu. Raif Bey Rodos'ta çok seviliyordu. Yalnız Türkler mi, adanın Rumları, Yahudileri de kendisine hayrandı. Bütün hepsi listeye alındı. Mutasarrıfın yardımcısı olan mektupçu, asliye mahkemesi reisi, savcı, Rodos kumandanı, Rodos müftüsü, Rum ve Yahudi cemaatlerinin reisleri ve akla gelen kim varsa hepsine davetiye gönderildi.

Düğün çok şahane oldu. Adanın en sevilen sanatçılardan oluşturulan bir saz heyetinin yanı sıra Rum sanatçıları da düğünde kendi şarkılarını çaldılar, oyunlar oynadılar. Gelinle güveyin başından paralar serpildi. Hasan Hilmi Paşa sanki ikinci gençliğini yaşıyordu. Bunları hiç yadırgamadı. Herkes gece geç saatlere kadar eğlendi. Sonra teker teker dağıldılar. Gelinle güvey geceyi kendilerine ayrılan yatak odasında geçirdiler. Mutlulukları gökyüzüne ulaştı.

Hayriye ertesi sabah annesine,

“Sayenizde çok iyi bir karar vermişim,” dedi. “Aramızda hiç yaş farkı yok gibi. Hasan Hilmi Paşa o kadar tatlı bir adam ki, benden elli yaş bile büyük olsa onunla evlenmekten bir an bile tereddüt etmezdim. Çok mutluyum.”

O sabah erkenden yola çıkmaları gerekiyordu. Tüm çeyiz takımları, takılar ve giysiler bir sandığa sığmadı. Hayriye bir kısmını kız kardeşlerine hediye etti. Dilaver Ağa'nın yardımıyla sandık güç bela kapatıldı ve tekneye gönderildi.

Hayriye'nin annesi, babası ve kardeşleriyle vedalaşması çok hazin oldu. Yaşlı gözlerle defalarca kucaklaştılar. Hayriye, ilk fırsatta onları ziyarete gelmeye söz verdi. Ama hiç belli olmaz, bir yıl içinde doğum beklenirse annesi hemen Sivas'a geçecekti.

Deniz sakindi. Rodos'tan Marmaris'e kısa sürede geçtiler. Öğle üzeri yeni evliler Marmaris'e ulaştılar ve doğru kaymakamlığa gittiler.

Kaymakam, Hasan Hilmi Paşa'yı sevinçle karşıladı.

“Paşa hazretleri, demek ki kızınız Rodos'taymış, almış götürüyorsunuz,” dedi.

Paşa hiç bozuntuya vermedi.

“Evet,” dedi. “Kızım bir süredir mutasarrıfın konuğuydu, şimdi birlikte dönüyoruz.”

12

Yeni evliler arabayla Anadolu yollarını aşarak, bir hafta sonu yorgun argın Sivas’a ulaştılar. Genç gelin Valikonağı’na yerleşti. Olay yavaş yavaş Paşa’nın çevresinde duyuldu ama Paşa yeni evliliğinin İstanbul’da duyulmaması için bütün önlemleri aldı. Nişantaşı’na gidecek mektuplara sansür koydu. Hiçbir mektup denetimden geçmeden konağa ulaşmayacaktı.

Aylar ayları kovaladı. Hasan Hilmi Paşa ile genç eşi Sivas’ta mutlu günler yaşıyorlardı. Paşa eşine büyük bir sevgiyle bağlanmıştı. Kendini çok gençleşmiş hissediyordu.

1898 yılında bir bebekleri dünyaya geldi. Adını Bahattin koydular. Paşa’nın gözünde ne İstanbul vardı, ne de Nişantaşı... Sivas’tan ayrılmak istemiyordu. İstanbul’daki kızlarıyla da bağlarını koparmıyor, onlara sık sık tatlı mektuplar yazmaktan geri kalmıyordu.

Paşa, Sivas’ta devlet işlerini de başarıyla yönetiyor, İstanbul’dan gelen talimatı hiç aksatmadan uyguluyor, vilayetteki hoşnutsuzlukları da önleyerek halkın yüzünü güldürüyordu.

Hayriye Hanım gerçekten de Paşa’ya çok iyi bir eş olmuştu. Kocasının bir dediğini iki etmiyor, ona hiç karşı gelmiyor ve yüzünde gülümseme eksik olmuyordu. Kavgasız, gürültüsüz, kaprissiz ve huzurlu bir aile yaşamı... Paşa, Meyyâle Hanım’la evlendiğinden beri böyle bir yaşamın özlemini çekiyordu.

Küçük oğulları Bahattin de Paşa’nın mutluluğuna mutluluk katıyordu. Paşa bir erkek çocuğunun olmasını ne kadar çok istemiş, ama Meyyâle Hanım üst üste dört kız doğurmuştu. Paşa sabahları gözlerini açar açmaz hemen oğlunu kucaklayarak öpücüklere boğuyor, bebek diliyle ona bir şeyler söylüyor, çocuk da gülücüklerle babasının sakalını okşuyordu. Paşa, bazen de küçük Baha’yı gıdıklıyor ve havaya kaldırarak sıçratıyordu. Bebek bu oyunlardan çok hoşlanıyor ve çığlıklar atıyordu. Pa-

şa hiçbir kıızıyla böyle oynamamıştı. Bebekle bebek oluyordu. Hayriye Hanım da onları böyle neşe içinde görmekten büyük zevk alıyordu.

Paşa, ellili yaşlarının mutluluğunu genç eşinde ve minik yavrusunda bulmuştu. Hiçbir şey bu keyifli yaşamı bozsun istemiyordu.

Bahattin yıllar yılı büyüyor ve tatlılaşıyordu. Paşa babası onun en candan arkadaşı gibiydi. Birlikte ne oyunlar oynuyorlardı. Her yıl Bahattin'in doğum günü bayram şenlikleriyle kutlanıyordu. Böyle böyle bebek üç yaşına bastı. Çocuk diliyle babasına neler neler anlatıyor, herkesi kahkahalara boğuyordu.

İşte o yıl Hayriye'nin yeniden hamile kaldığı anlaşıldı. Paşa çok sevindi. Her akşam bebeği nasıl karşılayacaklarını konuşuyorlardı. Kız mı olacaktı, oğlan mı? Hayriye kız çocuk istiyordu. Paşa ise yine oğlan bekliyordu.

Ama onlar tam bu mutlu günlere hazırlanırken tatsız haber geldi. Meyyâle Hanım, eşinin Sivas'ta evlendiğini öğrenmişti. Mektuplara sansür konduğu halde, evlilik haberi Nişantaşı'na nasıl ulaşmıştı? Kimdi onların huzurunu bozan hain ya da hainler?

Bütün bu işler Paşa'nın konağındaki bir aşçının başının altından çıkmıştı. Aşçı, Sivas'a Nişantaşı'ndan getirilmişti ama Hayriye Hanım onun yaptığı yemekleri zaman zaman eleştiriyor ve aşçıyı haşlıyordu. Bu yüzden de aşçı Hayriye Hanım'a düşman olmuştu. İzinle İstanbul'a gelen bir askerin eline bir tezkere tutuşturarak Meyyâle Hanım'a göndermişti.

Meyyâle Hanım durumu öğrenince konakta kıyametler kopmuştu. Ailede rahat, huzur kalmamıştı. Bunun üzerine Meyyâle Hanım'ın büyük kızları Rebia Hanım ile Makbule Hanım hemen Sivas'a giderek babalarıyla görüşmeye ve annelerini oraya aldırması için yalvarmaya karar verdiler. Öyle de yaptılar. Kızlar, arabayla yorucu bir yolculukla Sivas'a ulaşılar.

Hasan Hilmi Paşa kızlarını karşısında görünce buz gibi oldu. Hayriye de çok bozuldu. Kızların ne işleri vardı orada? Rebia Hanım, annesinin Sivas'a aldırılması için yalvarmaya başladı. Her gün babasının karşısına geçip gözyaşı döküyordu. Sonunda Paşa dayanamadı, Meyyâle Hanım'ın oraya gelmesine razı oldu, ama bir şartla: Ona ayrı bir konak tutacak ve kendisi onun yanında kalmayacaktı...

Kızlar babalarından bu sözü alınca çok sevindiler ve içleri rahat bir şekilde yine arabayla İstanbul'a döndüler.

Sıra gelmişti Meyyâle Hanım'ı razı etmeye... O iş pek kolay olmadı. Meyyâle Hanım yine bunalımlar içinde çırpınıyordu. Ama sonunda inadından vazgeçti ve o da aynı arabayla Sivas'ın yolunu tuttu.

Hasan Hilmi Paşa, Meyyâle Hanım'ı konakta çok soğuk karşıladı. Buz gibiydiler. Ne kucaklaştılar, ne öpüştüler. Böyle olacağı belliydi. Zaten Meyyâle Hanım'ın Sivas'a gelmesinin nedeni kocasıyla barışmak değil, ona hayatı zehir etmektir.

Meyyâle Hanım hemen başka bir eve yerleştirildi. Paşa zaman zaman oraya uğruyor, ama bu karşılaşmalar hırçınlık içinde geçiyordu. Meyyâle Hanım, Paşa'nın burnundan getiriyordu.

Hayriye de mutsuzdu ama direniyor, dayanıyordu. Paşa'nın kendisini asla bırakmayacağını biliyordu. Paşa, Hayriye'yi ve oğlunu bırakıp da Meyyâle'nin konağına nasıl gidebilirdi? Çok ama çok duygulu bir adamdı. Bu duruma katlanması hiç de kolay değildi. Kalbi düzensiz bir biçimde güm güm atıyor ve bazen de Paşa kalp ağrıları içinde kıvranıyordu. Konağa çağırıldığı doktorlar, "Telaş etmeyiniz Paşam, fazla yorulmuşsunuz. Sağlığınıza biraz dikkat edin, kendinizi yormayın, geçer," gibi sözlerle Paşa'ya sakinleştirmeye çalışıyorlardı.

Bir akşam Paşa, Hayriye Hanım'la konakta bezik oynuyordu. Bezik, o dönemde yaygın bir iskambil oyunuydu. Bütün

köşklere, konaklara girmişti. Paşa'nın keyfi yerindeydi. Genç eşiyle tatlı tatlı, şakalaşarak oyunu sürdürüyordu.

Tam o sırada göğsünde bir daralma hissetti.

“Hayriye, ben fena oluyorum. Göğsüm sıkışıyor,” derken sözleri boğazında düğümlendi, koltuğa yıkılıp kaldı.

Hayriye Hanım şaşkına dönmüştü. Çırpınmaya başladı. Dilaver Ağa hemen koşup o yakınlardaki doktoru çağırdı. Kollarına girip Paşa'yı yatağına yatırdılar ama yapacak bir şey kalmamıştı. Hasan Hilmi Paşa çoktan ruhunu teslim etmişti. Doktor da vefat olayını tespit etmekte yetindi.

Hayriye Hanım karnında dokuz aylık bebeğiyle perişan bir haldeydi. Adım atacak gücü yoktu. Ne yapabiliirdi? Dilaver Ağa'ya,

“Ağa, koş Meyyâle Hanım'a haber ver!” dedi. “Ne yapılıcaksa birlikte yapalım.”

Dilaver Ağa,

“Hanımefendi, bu çok güç bir iş,” dedi. “Meyyâle Hanım Paşa'nın vefatını duyunca büsbütün çıldıracaktır. Paşa'yı siz öldürdünüz diye üzerinize gelebilir. Zaten akli başında değil. Başka bir şey düşünelim.”

“Ne yapabiliriz, ölüm Allah'ın emri.”

“Evet ama Paşa'nın yanında siz vardınız. Neden kurtarmadınız, der.”

“Doğru söylüyorsun.”

“O yüzden en iyisi Paşa hazretlerinin cenazesini vilayetteki odasına kaldıralım. Orada, masa başında ruhunu teslim etmiş olsun. Meyyâle Hanım da vefat haberini ondan sonra öğrenir.”

“Haklısın, öyle yapalım.”

Konak halkı sabah ortalık aydınlanmadan ve kimse görmeden cenazeyi valinin vilayetteki makam odasına taşıyıp, bir kanepeye yatırdı. Meyyâle Hanım'a ondan sonra haber verildi. O da bir telaş, yeldirmesini kaptığı gibi Paşa'nın odasına koştu. Cenazeyi orada görünce büsbütün çılgınlaştı. Gözleri kan

çanağına döndü. “Paşa’yı nasıl öldürdünüz? İçiniz sızlamadı mı?” diye haykırmaya başladı. Durmadan deliler gibi haykırıyordu. Bereket, Hayriye Hanım bunları duymadı. Meyyâle Hanım’ı kollarından tutarak, zorla konağına götürdüler. O hâlâ çılgınlar gibiydi.

Vilayet erkânı ancak görev başına gelince Paşa’nın vefatını öğrendi. Hepsi gözyaşlarına boğuldu. Paşa, bütün memurlara kendi çocukları gibi şefkatle davranmış ve çok sevilmişti.

Vali yardımcısı, Paşa’nın ölümünü hemen saraya ve sadrazama bildirdi. Sultan II. Abdülhamit bunu duyunca çok üzüldü.

Padişah, Hasan Hilmi Paşa’yı Mabeyn’de çalıştığı yıllarda yakından tanıyordu. Bir zamanlar onu Konya’ya, Hicaz’a, sonra da Sivas’a gönderen oydu. Paşa’ya çok güveni vardı ama hafiyeler Paşa hakkında saraya sayısız jurnaller göndermişlerdi. Paşa’nın Jöntürklerle ilişkisinden söz ediyorlar ve Namık Kemal’le mektuplaştığını yazıyorlardı. Padişah bu jurnallerden az çok etkilenmiş ve Paşa’nın İstanbul’a dönmesine engel olmuştu. Bu yüzden Paşa Sivas’ta bir çeşit sürgün hayatı yaşıyordu.

Padişah başkâtibe şöyle dedi:

“Hasan Paşa devletimize çok büyük hizmetlerde bulunmuştur. Ne yazık ki Hicaz’da şeyhler, rüşvet kabul etmediği için ona düşman olmuşlar. Paşa’nın geri alınması için başımı ağrıttılar. Kıramadım ve Ratip Paşa’yı eski görevine getirdim. Hasan Paşa Sivas’ta da hoşnutsuzlukları önledi. Başarılı bir yönetici olduğunu kanıtladı. Çok müteessir oldum. Yakınları kimler? Onlara ne yapabilirim? Hiç oğlu var mı?”

“Bir oğlu var ama ikinci zevcesinden... Daha üç yaşında. İlk eşinden olan kızlarından da bir damadı var. Sürmelizade Ethem Edip Bey... Kendisi kolağası, bir süredir terfi bekliyor. Malumaliniz Kayseri kumandanı Şerif Paşa’nın oğludur.”

“Anladım. Şerif Paşa’nın ve dedelerinin de bu devlete çok büyük hizmetleri olmuştur. Seraskere talimat verelim, hemen Ethem Bey’in terfiini imzalasın, mirlivalığa getirilsin. Eşleri şimdi nerede yaşıyor?”

“İkisi de Sivas’ta, ama son eşi hamile... Orada perişan olacak zavallı.”

“Vah vah! Kendisine bir nişan verelim, İstanbul’da da bir köşk hediye edelim. Sivas’a bir araba gönderin, gidip Paşa’nın ikinci zevcesini yakınlarıyla birlikte alarak İstanbul’a getirsinler.”

“Baş üstüne hünkârım!”

Derhal Hayriye Hanım’a Göztepe’de bir köşk satın alındı. Sonra da saraydan Sivas’a bir araba yola çıktı.

Hayriye Hanım hemen babasına haber verilmesini istiyordu. Mektupçu derhal Rodos’a bir tel çekti. O sıralarda Raif Bey eşiyile birlikte kızlarının doğumunu bekleme telaşı içindeydiler. Telgrafı büyük bir merakla açtılar. Kara haberi okuyunca da çok üzüldüler. Demek ki Hayriye Sivas’ta tam doğum yapacağı günlerde dul kalmıştı. Yanında aileden kimse yoktu. Ana ve babası kızlarının orada ne büyük sıkıntılar içinde kaldığını düşünerek hemen oraya gitmeye karar verdiler. Ertesi gün ilk gemiye atlayarak İzmir’e geçtiler, oradan da türlü araçlarla Sivas’a ulaştılar.

Cenaze elbette ki çoktan kaldırılmıştı. Ama en büyük sürpriz, Paşa’nın vefatının ertesi günü, Hayriye’nin sağlıklı bir doğum yapmış olmasıydı. Yavruya Leman adı verilmişti.

Raif Bey ve eşi, kızlarını loğusa yatağında buldular ve göz yaşlarıyla kucakladılar. Paşa’nın ölümüne mi üzülünler, yoksa Hayriye’nin kolay bir doğum yapmasına mı sevinsinler? Her şeye karşın mutluluk ağır basıyordu. Şimdi Sivas’ta yapılacak çok iş vardı. Elbette ki kızlarını orada, torunlarıyla baş başa bırakamazlardı. Hayriye’nin eşyalarını toplayıp, hep birlikte

